

bronnen over de toplaag af tegen de wenselijkheid van een breed overzicht. Uit de etalage van Charles Gering, die de rijkdom en de betrouwbaarheid van de bronnen uit de Nederlandse periode uitstalt, blijkt dat de condities uitstekend zijn voor een verdere opleving van dit onderzoek. Zijn hoop dat er nog meer bronnen uit privé archieven boven tafel komen is wel heel optimistisch, maar dankzij het initiatief van het inventarisatieproject over de 'Atlantic World and the Dutch' van het KITLV in Leiden, kunnen we dat spoedig weten. David Voorhees ziet over de geografische grenzen van Nieuw-Nederland heen naar de culturele relaties tussen de koloniale bestanddelen in de zeventiende eeuw. Hij diept uit de historiografie de spanning van onderzoekers op of de Hollanders nu wel of niet een stempel op het Amerikaanse continent hebben gedrukt. Deze bundel versterkt de positie van de Hollandse aanwezigheid, natuurlijk niet het negentiende-eeuwse Nederland, maar een gemêleerde voorloper daarvan.

Hans Krabbendam

I. van der Vlis, *Van wezen tot zijn. Vier eeuwen zorg voor jongeren* (Zutphen: Walburg pers, 2005, 336 blz., € 34,95, ISBN 90 5730 363 9).

Over wezen en wezenzorg in Nederland zijn veel boeken verschenen. Naast specifieke instellingsgeschiedenissen, van vrijwel elk weeshuis in Nederland is een geschiedenis beschikbaar, zijn er ook enkele overzichtswerken gepubliceerd. Zoals het in 1997 verschenen boek: *Wezen en boefjes. Zes eeuwen zorg in wees- en kinderhuizen* van S. Groenveld et. al. Van meer recente datum (2002) is het boek *Weeshuizen in Nederland. De wisselende gestalten van een weldadig instituut*, geschreven door Ingrid van der Vlis (met medewerking van Thijs Rinsema). Dit laatste boek geeft een algemeen overzicht van de historische ontwikkeling van weeshuizen in Nederland; daarnaast zijn korte instellingsgeschiedenissen van een elftal weeshuizen in Nederland (één per provincie) opgenomen. Van de hand van deze zelfde Van der Vlis is nu een boek over het Schiedamse weeshuis der hervormden verschenen.

De directe aanleiding voor het schrijven van de geschiedenis van het weeshuis is de vierhonderdste verjaardag van de eerste steenlegging (1605). Alleen in het woord vooraf wordt overigens gerefereerd aan het feit dat al eerder publicaties over de geschiedenis van het weeshuis zijn verschenen. Hoe dit boek zich verhoudt ten opzichte van de eerder verschenen publicaties, wordt niet uitgelegd. De auteur heeft in ieder geval uitgebreid bronnenonderzoek (notulen- en rekeningenboeken van het regentencollege) verricht.

Het waren in Schiedam de Heilige-Geestmeesters die aan het eind van de zestiende eeuw het initiatief namen voor de oprichting van het weeshuis. De Heilige-Geestmeesters waren door het stadsbestuur gekozen armenmeesters die geld en goederen inzamelden voor hulpbehoevenden. Omdat aan het eind van de zestiende eeuw de zorg voor armen door de instelling van een armenkamer op een andere manier georganiseerd werd, konden de Heilige-Geestmeesters zich speciaal op de zorg voor wezen richten. De Heilige-Geestmeesters vormden het regentencollege van het weeshuis. De dagelijkse verzorging kwam in handen van de binnenvader en -moeder.

Ook in andere steden in de Noordelijke Nederlanden ging men over van het 'uitbesteden' van wezen in gezinnen naar de opvang in weeshuizen. Men hoopte zo beter toezicht op de opvoeding te kunnen houden. In tegenstelling tot de rest van de Noordelijke Nederlanden ging het economisch in de zeventiende eeuw in Schiedam niet goed; de scheepvaartindustrie verplaatste zich naar het nabijgelegen Rotterdam en ook de haringvisserij liep terug. In het begin werden alleen weeskinderen van burgers opgevangen, maar door de slechte economische situatie werden al snel alle weeskinderen opgenomen (ook half-wezen en vondelingen). In de achttiende eeuw bloeide de economie overigens weer op dankzij de branderijen en distilleerbedrijven.

Hoewel het weeshuis altijd nauwe banden met de Gereformeerde kerk had (en na de afsplitsing in 1834 weeshuis der hervormden ging heten) werd pas in 1854 bij de invoering van de Armenwet (toen alle instellingen hun 'richting' moesten aangeven) de naam Weeshuis der Hervormden officieel. In de twintigste eeuw nam het aantal wezen, onder andere door een betere hygiëne (minder ziekten) snel af. Na de Tweede Wereldoorlog leidde dat tot een koerswijziging; het weeshuis werd een instelling voor de kindbescherming en kreeg de naam *Lindenhof*. In de jaren zeventig werd deze organisatie echter gesplitst in de *Lindenhof* met allerlei organisaties voor jeugdzorg en het Weeshuis der Hervormden als een fonds voor jeugdzorgprojecten in binnen- en buitenland.

In eerste instantie lijkt dit kloeke boek een taai instellingsgeschiedenis te zijn. Dat is beslist niet het geval. De vlotte pen van de auteur, haar uitgebreide kennis van het onderwerp en de overzichtelijke manier waarop de hoofdstukken zijn ingedeeld, maken het boek heel leesbaar. Bovendien heeft de auteur een goede balans gevonden tussen het schrijven over de ontwikkelingen in de organisatie en het weergeven van anekdotes en persoonlijke geschiedenissen van de wezen. Ook de tussen de tekst geplaatste kaders, waarin achtergrondinformatie wordt gegeven over bijvoorbeeld de sociaal-economische geschiedenis van Schiedam of waarin de persoonlijke ervaringen van voormalige bewoners aan bod komen, zijn nergens storend. Het verhaal wordt door de kaders ondersteund en niet onderbroken.

De uitgebreide personenregisters, overzichten van binnenvaders en -moeders, regenten en directieleden maken het boek tot slot compleet. Een praktisch minpunt aan het boek is de uitvoering van de kopteksten. Omdat in de kopteksten alleen de titel van het hoofdstuk wordt genoemd en bij de noten alleen het hoofdstuknummer, moet er telkens naar de index worden teruggebladerd. De regenten geven in het voorwoord aan dat ze met dit boek over de geschiedenis, met de bijgevoegde dvd (met beelden uit het heden) en met de voordrachten van wetenschappers tijdens de presentatie van het boek over de te verwachten ontwikkelingen binnen de jeugdzorg, een goed beeld willen geven van hun visie op zorg voor jongeren door de eeuwen heen. Het is daarom jammer dat deze voordrachten op juridisch, psychologisch en sociaal-cultureel gebied niet in het boek opgenomen zijn. Dit roept tevens de vraag op waarom men niet gekozen heeft voor een meer interdisciplinaire aanpak met een co-auteur met pedagogisch/psychologische

achtergrond, die bijvoorbeeld voor de laatste vijftig jaar, iets over de inzichten (en wijzigingen daarin) van de jeugdzorg had kunnen toevoegen.

Biene Meijerman

L. Lucassen, ed., *Amsterdammer worden. Migranten, hun organisaties en inburgering, 1600-2000* (Amsterdam: Vossiuspers UvA, 2004, 228 blz., € 19,95, ISBN 90 5629 285 4).

Deze bundel vloeit voort uit het congres ‘Allemaal Amsterdammers’ dat in november 2002 werd georganiseerd ter gelegenheid van het 370-jarig bestaan van de Universiteit van Amsterdam. In zijn inleiding benadrukt de initiatiefnemer en eindredacteur Leo Lucassen het belang van een vergelijking van — wat hij noemt — ‘integratieprocessen’ van immigranten vroeger en nu. Hij zet zich af tegen het ‘nu is alles anders’-denken en komt op voorhand tot de conclusie dat ‘op de langere termijn bezien integratie in de regel een onstuitbare ontwikkeling [lijkt].’ (10) De vraag is in hoeverre deze stelling wordt ondersteund door de bijdragen die volgen op zijn inleiding.

De diverse bijdragen van zowel historici, antropologen en politicologen spitsen zich toe op de vraag naar de betekenis van (formele en informele) migrantenorganisaties — ‘bindmiddel of bastion?’ — bij het functioneren van nieuwkomers in de Nederlandse samenleving. De titel is wat dat betreft enigszins misleidend, aangezien slechts vijf van de twaalf artikelen zich expliciet op Amsterdam richten. In deze stukken maken we kennis met een breed pallet aan hoofdstedelijke migrantengroepen en hun organisatievormen, variërend van ‘vreemdelingen’ in het Amsterdamse kleermakersgilde (Bibi Panhuysen) en buitenlandse kooplui in de zeventiende en achttiende eeuw (Oscar Gelderblom), tot de rol van de zeventiende-eeuwse lutherse migrantenkerk (Erika Kuijpers), de inbreng van een Duitse elite in de negentiende-eeuwse katholieke gemeenschap (Jan Bank) en de plaats van Surinamers in de twintigste-eeuwse Evangelische Broedergemeente (Annemarie Cottaar). Deze gedegen bijdragen van historici worden nog aangevuld door een stuk over Zuid-Nederlandse vluchtelingen in Holland (Johan Koppenol) en over Duitsers in negentiende-eeuws Utrecht (Marlou Schrovers). De auteurs komen — in navolging van Lucassen — tot de conclusie dat de betrokken instanties bijdroegen aan de opname van groepen immigranten in de Nederlandse samenleving; of wel in de nationale context.

Het zout in de pap van deze bundel komt vooral van de antropologen, met het artikel van Rijk van Dijk voorop. Hij confronteert de lezer, evenals zijn eindredacteur en co-auteurs, met de vraag of ‘integratie’ wel een bruikbaar vertrekpunt kan zijn voor een goed begrip van de functies en betekenissen van migrantenorganisaties. ‘Vanuit een perspectief van transnationale ontwikkelingen verschijnt de vraag naar de mate van integratie in een land als Nederland als een bijzonder provincialistische probleemstelling, die mogelijk tekort doet of voorbij gaat aan de zaken die migranten zelf belangrijk achten ...’ (78) Hij wijst op de groeiende interesse in antropologische kring voor transnationale bewegingen; een thema dat ook prominent figureert in de inspirerende bijdrage van de Amerikaanse antropologe Nancy Foner over migranten in New York. Alleen waar Foner trans-

achtergrond, die bijvoorbeeld voor de laatste vijftig jaar, iets over de inzichten (en wijzigingen daarin) van de jeugdzorg had kunnen toevoegen.

Biene Meijerman

L. Lucassen, ed., *Amsterdammer worden. Migranten, hun organisaties en inburgering, 1600-2000* (Amsterdam: Vossiuspers UvA, 2004, 228 blz., € 19,95, ISBN 90 5629 285 4).

Deze bundel vloeit voort uit het congres ‘Allemaal Amsterdammers’ dat in november 2002 werd georganiseerd ter gelegenheid van het 370-jarig bestaan van de Universiteit van Amsterdam. In zijn inleiding benadrukt de initiatiefnemer en eindredacteur Leo Lucassen het belang van een vergelijking van — wat hij noemt — ‘integratieprocessen’ van immigranten vroeger en nu. Hij zet zich af tegen het ‘nu is alles anders’-denken en komt op voorhand tot de conclusie dat ‘op de langere termijn bezien integratie in de regel een onstuitbare ontwikkeling [lijkt].’ (10) De vraag is in hoeverre deze stelling wordt ondersteund door de bijdragen die volgen op zijn inleiding.

De diverse bijdragen van zowel historici, antropologen en politicologen spitsen zich toe op de vraag naar de betekenis van (formele en informele) migrantenorganisaties — ‘bindmiddel of bastion?’ — bij het functioneren van nieuwkomers in de Nederlandse samenleving. De titel is wat dat betreft enigszins misleidend, aangezien slechts vijf van de twaalf artikelen zich expliciet op Amsterdam richten. In deze stukken maken we kennis met een breed pallet aan hoofdstedelijke migrantengroepen en hun organisatievormen, variërend van ‘vreemdelingen’ in het Amsterdamse kleermakersgilde (Bibi Panhuysen) en buitenlandse kooplui in de zeventiende en achttiende eeuw (Oscar Gelderblom), tot de rol van de zeventiende-eeuwse lutherse migrantenkerk (Erika Kuijpers), de inbreng van een Duitse elite in de negentiende-eeuwse katholieke gemeenschap (Jan Bank) en de plaats van Surinamers in de twintigste-eeuwse Evangelische Broedergemeente (Annemarie Cottaar). Deze gedegen bijdragen van historici worden nog aangevuld door een stuk over Zuid-Nederlandse vluchtelingen in Holland (Johan Koppenol) en over Duitsers in negentiende-eeuws Utrecht (Marlou Schrovers). De auteurs komen — in navolging van Lucassen — tot de conclusie dat de betrokken instanties bijdroegen aan de opname van groepen immigranten in de Nederlandse samenleving; of wel in de nationale context.

Het zout in de pap van deze bundel komt vooral van de antropologen, met het artikel van Rijk van Dijk voorop. Hij confronteert de lezer, evenals zijn eindredacteur en co-auteurs, met de vraag of ‘integratie’ wel een bruikbaar vertrekpunt kan zijn voor een goed begrip van de functies en betekenissen van migrantenorganisaties. ‘Vanuit een perspectief van transnationale ontwikkelingen verschijnt de vraag naar de mate van integratie in een land als Nederland als een bijzonder provincialistische probleemstelling, die mogelijk tekort doet of voorbij gaat aan de zaken die migranten zelf belangrijk achten ...’ (78) Hij wijst op de groeiende interesse in antropologische kring voor transnationale bewegingen; een thema dat ook prominent figureert in de inspirerende bijdrage van de Amerikaanse antropologe Nancy Foner over migranten in New York. Alleen waar Foner trans-